

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Simson, verlosser bij de gratie Gods

(Richteren 14)

Het tweede hoofdstuk over de richter Simson lijkt een afknapper te gaan worden na het eerste hoofdstuk. Richteren 13 leek zo'n veelbelovend begin. God gaat aan het werk, en als God aan het werk gaat, dan mag je iets geweldigs verwachten. Dan gebeuren er grote dingen. Dan zijn de wonderen niet van de lucht. Zo hebben we dat altijd geleerd en gezien. Richteren 14 lijkt echter helemaal niet aan te sluiten bij onze hoog gespannen verwachtingen, want de verlosser van Godswege slaat er maar op een onbesneden wijze op los. Zijn huwelijks-partner kan nauwelijks genade vinden in onze ogen en de wijze waarop hij korte metten maakt met z'n filistijnse tegenstanders liegt er ook niet om.

Ik denk dat we er voor op moeten passen om deze verhalen uit het Richterenboek al te moralistische te lezen. We moeten niet te gauw het vernemende vingertje omhoog heffen. Hoe onbesneden Simson ook te werk gaat, hij is en blijft de richter van Godswege. Niet voor niets wordt ook zijn naam gememoreerd in de lange lijst van geloofsgetuigen in Hebr. 11. Dat verheft hem niet boven alle kritiek, maar het maakt ons spreken over hem wel veel genuanceerder en meer ingehouden. Want door hem krijgen we te horen hoe God verlossend ingrijpt in de geschiedenis van Zijn volk. En dan past ons eigenlijk alleen maar bescheidenheid.

Simson is nou niet bepaald het voorbeeld van een richter die met grote geestkracht te werk gaat. Een richter, zo in de stijl van Samuël. Helemaal niet. Bij Simson komt het vlees wel heel nadrukkelijk om de hoek kijken. Prof. Holwerda zegt het erg kras: „Maar ofschoon nazireeër, verstaat deze man niets van zijn roeping om het volk der Heren te verlossen. Hij

DOOR J. BOUMA SLIEDRECHT

gaat zijn eigen wegen en treedt niet op als richter. Hij kan de filistijnen niet uitstaan en maakt er een gewoon ruzietje van met mensen, die hij niet kan zetten. Hij probeert een incident te scheppen, waardoor hij er op los kan timmeren.” (Seminarie-dictaat Jozua en Richteren).

Inderdaad, Simson gaat in dit verhaal op een wel heel onbesneden wijze te werk. Hij huwt een filistijns meisje en haalt daarmee het onbesnedenheidendom in huis. Hij demonstreert z'n kracht op een leeuw en dood in grote woede dertig filistijnse mannen in Askalon, die met de hele affaire in Timna niets van doen hebben. Al lezende vraag je je af, wat heeft dit alles nu nog te maken met het verlossend werk van de Here. Had de Here zo'n richter maar niet buiten de deur kunnen houden?

Ik zou hier een parallel willen maken met onze eigen vaderlandse geschiedenis. De periode van de Tachtigjarige oorlog. Een politieke losmaking uit het roomse rijk van Philips de Tweede, die zijn oorsprong had in een religieuze beweging, de Reformatie van Luther en Calvijn. De Reformatie was niet alleen een kerkelijke beweging, maar liet ook zo'n sporen na in het politieke leven.

Voor deze reformatie van de kerk en het volksleven gebruikt de Here God niet alleen fijnbesnaarde en vrome mensen als Luther en Calvijn, en in onze landen Guide de Brès, die een geestelijk fundament hebben mogen leggen, maar ook rabouwen als admiraal Lumey en z'n watergeuzen. In zekere zin mag je daarbij ook noemen onze Vader des Vaderlands, Willem van Oranje, wiens leven ook het stempel droeg van de verloederding van zijn tijd. Op onbarmhartige wijze heeft de t.v.-serie „Willem van Oranje” (AVRO en Veronica - de smaakmakers van onze cultuur) daarop ingespeeld. Maar in die serie kom je woorden als bekering en vernieuwing van het leven dan ook niet tegen.

De reformatie in Israël heeft z'n Guido de Brès gehad en z'n Lumey. De richter Samuël, die profetie liefhad en de richter Simson, die het meer van uiterlijk vertoon moest hebben. Maar beiden heeft de Here God willen gebruiken om z'n volk te bevrijden van dat onbesneden filistijndom.

Wat ons in dit hoofdstuk vooral moet prikkelen is die opmerking in vs. 4: „Zijn vader en moeder wisten echter niet, dat dit zo door de Here beschikt was, dat hij een voorwendsel tegen de filistijnen zocht.”

Er valt over te twisten of met die hij de Here bedoeld wordt of Simson. Ik denk eerder aan de Here dan aan Simson. De Here zoekt een voorwendsel om de filistijnen te treffen en daarvoor gebruikt Hij deze toenadering van zijn richter tot dat filistijnse meisje.

Ook dat doden van de leeuw en het doden van de filistijnen in Askalon kun je niet puur en alleen op rekening van Simson schrijven. Heel typerend

Inhoud

- 73 Ds J. Douma,
Simson, verlosser bij de gratie Gods (Richteren 14)
- 74 Drs W. G. Rietkerk,
Ken U zelf (2)
- 44 Ds A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 76 H. R. S. van der Veen,
Kerklied en gemeente (3)
- 77 Prof. dr H. J. Jager,
Mondigheid van de gemeente (2) - Een abc van het N.T.
- 78 Drs P. J. van Kampen,
Na Jeruzalem, Judea en Samaria ... - Triomf en Opdracht
- 79 Drs O. Mooiweer,
Persschouw

worden deze krachtexplosies ingeleid door de woorden: „De Geest des Heren greep hem aan...”.

Hoe vieselijk en onbesneden Simson ook te werk is gegaan, je mag zijn persoon en werk niet los zien van Gods handelen in dezen. Wie dat wel doet minimaliseert de bijbelse verkondiging.

Wel waar is, dat de gemeente niet kan leven van verlossers als Simson alleen. Daarvoor is Simson te weinig een geestelijk figuur, dan heb je ook mannen als Samuël nodig, die profetisch kunnen spreken.

Messiaanse gestalten kom je ook in de Bijbel in gradaties tegen. Het doet ons met des te meer verlangen uit zien naar de komst van de Messias zelve. Dat moet na lezing van dit hoofdstuk wel duidelijk zijn geworden.

Ken U zelf

Zelfaanvaarding (2)

Het zit in de structuur van de mens ingeschapen dat wij voor de relatie met ons-zelf geheel afhankelijk zijn van de ander.

Wij leren ons-zelf pas kennen uit de ogen van onze medemens.

Het eerste wat een jonggeboren baby ziet is het gelaat van de moeder, die zich over hem of haar heenbuigt - en dat gelaat straalt maar één boodschap uit: „je mag er wezen”, „ik ben blij dat jij er bent” en „ik ben blij over jou, zoals je bent”.

Het kind wordt zo al in het vroegste stadium een heel belangrijk stuk zelf-besef gegeven: het voelt zich geborgen en gekoesterd en krijgt een fundamenteel zelf-besef mee, n.l. ik mag er zijn, mijn bestaan is zinvol.

De ouders die deze „boodschap” aan het kind overbrengen, doen dit - of zij het beseffen of niet - in opdracht van God.

Het is ook ten diepste alleen in Zijn gezag mogelijk om dit besef aan onze kinderen te geven. Want zonder Hem is er niets wat hen werkelijk basis geeft voor zo'n levensomvattend bericht in een zó bedreigde wereld. Maar wáár zij het doen, doen zij het in opdracht van de Schepper, „omdat het Hem behaagd heeft ons door hun hand te regeren...” (Heid. Cat. zondag 39).

„Het menselijk gelaat” (Levinas)

Ook in ons later leven komen wij pas tot ware zelfkennis via onze medemens. Het gelaat van de ander is voor ons als een spiegel waarin wij ons-zelf herkennen...! Maar wat op babyleeftijd bijna altijd positief uitwerkt dat blijkt in een later stadium van ons opgroeien twee-ledig te zijn. Ik lees uit de spiegel van de ogen van de ander niet altijd goed nieuws af. De ogen van mijn medemens kunnen mij raken, kwetsen, wonden, de grond in boren en door de grond doen zakken...!

Ik zie in die ogen vaak hoe akelig of vervelend, hoe bedreigend of hoe gemeen zij mij vinden. Daarnaast lees ik ook in de ogen van mijn medemens het andere af: hoe mooi - of hoe knap - of hoe intelligent - of hoe aardig zij mij vinden. Soms zijn het dezelfde ogen die ons beide doen zien.

Voor ons zelf-besef - en onze zelfkennis zijn wij zó in ons 2e levensstadium - de lagere school - bijna uitsluitend aangewezen op de ogen van onze medemens: ouders, broers en zusters, klasgenoten - en meesters (enzovoort).

Want zo gaat het: wij gaan ons-zelf zien via de ogen van anderen en ook als de spiegel van de ander wég is - dan blijft nog dit zelfbeeld mij bij.

DOOR W. G. RIETKERK UTRECHT

Puberteit

In de puberteit komt daar een derde dimensie bij - het leven gaat verder open - en in mijn zelfkennis gaat nu de wereld in het groot een rol meespelen. Ik zie mij in mijn omgang met de medemens en de wereld in het groot voor een diepere uitdaging gesteld.

Wie ben ik - oog in oog met deze wereld vol dreiging en massaliteit - en weer doemt een nieuw gezicht op - nu het Gelaat van de Schepper van alle dingen - in Wiens Woord wij pas ten laatste horen wie wij zijn...

Pas in de puberteit komen zó voor het eerst die grote vragen op mij af: hoe ik mijzelf in al die mij aangereikte zelfbeelden moet terugvinden. Wie ben ik nu echt?

Wie had gelijk van de velen die mij (meestal voor mij-zelf onbewust) sig-

nalen uitzonden, hoe ik er in hun ogen uitzag?

In die bezinning nu speelt het geloof in God een beslissende rol mee. Aan welke kant staat Hij? Wat denkt Hij over ons?

Aan de kant van hen, die ons negatieve signalen hebben doen toekomen - of aan de kant van de anderen, die ons een diep besef van eigen goedheid geven.

Met andere woorden: er doemt een nieuw gezicht op - nu het gelaat van de Schepper van alle dingen. Uit Zijn mond en ogen, uit Zijn Woord horen wij pas ten laatste wie wij zijn...

Wat weerspiegelt ons nu het gelaat van God?

Verloren en toch gevonden

1. In de tweede brief van Paulus aan de Corinthiërs zegt deze: de God, die gesproken heeft: „licht schijne uit het duister”, heeft het doen schijnen in onze harten, om ons te verlichten met de kennis van de heerlijkheid van God in het aangezicht van Christus” (4 : 6).

Hier zegt Paulus dat wij de heerlijkheid van God, de Schepper, hebben mogen zien oplichten in het aangezicht van Christus. Christus is het gelaat van de Schepper. De kennis van Hem brengt licht in onze harten. Met name op dit belangrijke punt van onze zelf-kennis. Het is immers pas goed in het gelaat van Jezus Christus dat wij ons-zelf leren kennen. Oog in oog met Hem leren wij ons-zelf kennen niet als óf goed - óf slecht - maar beiden: als goed, voorzover wij schepselen van God zijn maar als slecht, voorzover wij kinderen van Adam zijn - en broers van Kaïn.

Altijd weer heeft Jezus dat aan de

mensen laten voelen: dat oer-besef van: je mag er zijn! (Lucas 19 : 5) en tegelijk toch ook die kritische afstand, zelfs tegenover zijn liefste discipelen (Matth. 16 : 23).

In het verhaal van de ontmoeting tussen Jezus en de Samaritaanse vrouw zien wij dat beide ten voeten uit. Enerzijds: je bent me alles waard en anderzijds: je staat schuldig aan het gebod van God en je hebt zondig geïfaald (Joh. 4).

Het Kruis

Het kruis van Christus laat ons zien hoe diep onze schuld is - wij herkennen ons in het gezicht van deze Abel als Kaïn - en tegelijk zegt deze zelfde Gekruisigde: Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn.

Ik weet wel: Hij zei dit tegen de moordenaar aan Zijn rechterhand. Maar het is tegelijk een belofte voor ieder die dit offer van Jezus voor zich aanneemt. Die belofte luidt het komt ondanks jouw zondig falen toch goed! Zo verschijnt aan ons in dit gelaat van Jezus Christus het aangezicht van God - in een doordringende scherpe kritiek - en tegelijk in een mij totaal aanvaardende liefde.

Op grond van deze ontmoeting moet ik wat betreft mijn zelfkennis het volgende leren:

- het is op grond van de bijbel verboden mijzelf te haten;
- er is in de bijbel geen gebod om mijzelf lief te hebben;
- de relatie tot God is voor mij de basis mijzelf te aanvaarden.

Zelfhaat?

- Vele christenen hebben van huis

GEBED

Velema van Nunspeet sprak in Zwolle voor „De Christenvrouw” over het onderscheiden der geesten. Hij noemde de kwade geest van de secularisatie: het leven wordt onttrokken aan de zeggenschap van God en de relatie tot de Heer functioneert niet meer. Als voorbeeld noemde hij: een predikant die bij een pastoraal bezoek niet meer bidt.

Misschien heeft hij met dat voorbeeld een predikant op het oog gehad, die nooit bidt als hij op bezoek is. Het is niet nodig om te schrijven dat het in Zwolle zo niet gezegd of zo niet bedoeld is: dat zinnen uit het verslag in een krant is voor mij niet meer dan een handvat om het probleem eens beet te pakken van het bidden tijdens het pastoraal bezoek. Ik weet hoe dat gaat. Dominee komt ergens op verjaarsvisite, in een kring van, bijvoorbeeld, wat oudere dames. Het is daar een drukte van jewelste. Er worden grapjes gemaakt over het „lijnen”, als de schaal met taartjes rondgaat. „Laat ik deze keer maar eens zondigen, je bent tenslotte niet

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

elke dag jarig”. Dominee zou na een halfuur weer willen opstappen, maar hij weet dat van hem verwacht wordt, dat hij dan eerst een „gebed zal doen”. Daar ziet hij tegenop. Dus stelt hij zijn vertrek nog uit. Hij vindt dat gebed niet nodig op dit moment en in deze kring, maar hij moet wel. Hij was een uur geleden nog op de kraamzaal van een groot ziekenhuis. Ook daar een drukte van belang, bezoek, verzorging, vrolijkheid. Hij wilde na een kwartiertje wel weer opstappen, maar er wordt natuurlijk van hem verwacht, dat hij een gebed doet. Hij denkt: Moet dat nu hier, in deze drukte? De kraamheer zal toch

wel met z'n vrouw gedankt hebben voor het kind van hen beiden, waarom moet ik dat overdoen? Trouwens, in de kerk zal ik ook danken voor dit kind, op de zondag na de geboorte en vooral een paar weken later als het gedoopt wordt. Waarom moet ik uitgerekend nu gaan bidden, in deze drukte? Er komt al weer een zuster binnen met nieuwe bloemstukjes en met post, dat brengt weer nieuwe vrolijkheid, wie zit er nu te wachten op een domineesgebed? Maar als hij het straks niet doet, houdt hij het ellendige gevoel dat hij voor z'n taak niet berekend is en dat hij zich er maar van af maakt. Moet dominee bij elk pastoraal bezoek bidden? De mensen kunnen toch zelf ook bidden? Jakobus heeft over het gebed geschreven en hij noemt Elia dan als voorbeeld. Wat het gebed vermag! Doch hij zegt er nadrukkelijk bij, dat Elia net zo'n mens was als wij allemaal. Het gebed van dominee vermag niet meer dan dat van wie dan ook. Trouwens, als ik werkelijk bij elk bezoek bidden moest, werd het mij teveel. Dan zou ik gaan verlangen naar een vervroegd uitstappen.

uit de gedachte meegekregen dat de bijbel ons leert ons-zelf te haten. Vaak wordt in dit verband het bijbelwoord geciteerd: als iemand achter Mij wil komen en niet *haat* zijn eigen leven (psychè), die is Mijner niet waard. (Lucas 14 : 26, vgl. Matth. 16 : 24). Staat het daar niet met even zoveel woorden dat wij onszelf moeten haten?

Op grond van dit woord zijn velen in een ziekelijke relatie tot zichzelf vervallen. Je kan het afmeten aan de manier waarop wij een compliment ontvangen. Zijn wij er blij om - als erkenning van een gave die ons geschonken is - of raken wij in verlegenheid en weren wij het af? Het mag in onze ogen eigenlijk niet dat wij er leuk uitzien of iets goeds presteren. Een christen behoort immers gering van zichzelf te denken. Dus antwoorden wij: het was niets of reageren kriegel. Ik denk dat psychiaters gelijk hebben die er op wijzen dat wij op die lijn maar één stapje verder hoeven te gaan of wij vallen in de psychische ziekte, die met een moeilijk woord masochisme wordt genoemd.

Masochisme

Een *sadist* schept er behagen in de ander pijn te doen.

Een *masochist* is iemand die er behagen in schept zichzelf te kwellen en te pijnigen. Ik heb wel eens iemand ontmoet, die op de bovenkant van haar hand littekens droeg van brandende sigaretten-peukjes, die ze daarop uitdrukte.

Er zijn mensen, die alles wat zij doen en in zichzelf voelen opkomen afschuwelijk vinden. Vaak komt dat omdat zij van jongsaf aan door hun medemensen de grond ingeboord en geminacht zijn. Zou God aan de kant staan van deze medemensen?

Om een woord van Abraham te citeren: het zij verre dat de Schepper van hemel en aarde aldus zou handelen! Integendeel: het omgekeerde is waar: Christus heeft juist aan dezen zich met al Zijn liefde toegewend, zoals uit de ontmoeting met Zachetüs uit Lucas 19 duidelijk blijkt!

Wat moeten wij dan aan met dat woord uit Lucas 14 : 26, dat wij ons eigen leven moeten haten? Welnu, dat betekent voor iemand met een negatieve instelling tegenover zichzelf juist dat hij *die* instelling moet leren haten.

Zelf-verloochening

Soms betekent het een daad van grote zelfverloochening als wij ons-zelf nu eens een keer niet verloochenen. Voor veel christenen betekent het woord dat zij hun psyche moeten leren haten juist dit, dat zij zichzelf uit de hand van God als een oneindig waardevol en met gaven toegerust mens moeten leren aanvaarden. Achter Christus aangaan betekent voor velen juist: leren op Zijn gezag vrede te vinden met ons-zelf, zelf-respect opbrengen, tijd nemen voor ons-zelf, blij zijn over wat wij kunnen. Want wij zijn in Zijn ogen niet niets, maar unieke mensen

met een unieke toekomst. Koningskinderen.

Geen gebod

b. Hier stuiten wij tegelijk op iets merkwaardigs. Hoezeer het bovenstaande namelijk ook waar is, toch vinden wij in de bijbel nergens met evenzoveel woorden de aansporing om onszelf lief te hebben. Waarom niet? Waarom lezen wij wel: dat wij de ander moeten liefhebben omdat Christus voor hem gestorven is (1 Kor. 8 : 11, Rom. 15 : 7), maar niet dat wij op deze basis ook onszelf moeten leren liefhebben?

Deze zelfliefde wordt in de bijbel zorgvuldig afgeschermd tegen die andere vorm van zelfliefde, die in ieder „gezond” mens spontaan opborrelt. De eerst-genoemde is vrucht van de ontmoeting met God - soms ook een daad van bewuste gehoorzaamheid, terwijl die andere spontane zelfliefde door de bijbel zeer argwanend en kritisch begeleid wordt. Soms wordt ze zelfs radicaal afgewezen als wortel van alle kwaad.

Zo beschrijft Paulus in 2 Timotheüs 3 : 2 de van God afvallige mens van de eindtijd als een mens die opvalt door zijn eigenliefde „Autofilioi” noemt hij hen: mensen die zichzelf alleen maar liefhebben, vgl. 2 Petrus 2 : 14. Ook dat zien wij pas goed in het aangezicht van Christus: hoe verschrikkelijk verziekt wij zijn en tot welke wandaden in staat als wij leven uit die ongebroken ik-zucht.

Er is daarom bijbels gezien best plaats voor zelf-haat. Als Paulus in zijn brief aan de Romeinen uitroept: Ik ellendig mens, (7 : 23) mag ook dat best gehoord worden.

Juist vandaag, als wij overspoeld worden met literatuur van het soort van: de kunst om jezelf lief te hebben.

Egoïsme

Als psychiaters in de lijn van het onder punt a genoemde hun cliënten leren zichzelf lief te hebben, moeten zij wel weten op grond waarvan zij dit aan hun medemensen mogen voorhouden. Doen zij het zonder basis dan spelen zij het decadente karakter van onze tijd in de hand. Dan vallen de mensen van het ene uiterste van zelf-haat in het andere: zelf-liefde - in de door de bijbel afgewezen egocentrische vorm.

Dat is dan ook de reden waarom er in de bijbel nergens met evenzoveel woorden een gebod tot zelfliefde voorkomt.

Zelfs het gebod: „Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf” is niet een gebod dat ons beveelt om ons-zelf lief te hebben. Dan had er moeten staan: *gij zult uw naaste en u-zelf op gelijke wijze liefhebben*. Dat staat er niet; er staat: *gij zult uw naaste liefhebben*... en om te weten hoever je daarin moet gaan, zegt de Schrift: *ga daarin maar net zover als je je-zelf liefhebt*. Dat wil zeggen dat de zelf-liefde wordt voorondersteld en als natuurlijk voor-

beeld wordt gebruikt. De Here Jezus deed dat vaker. Zo lezen wij in de bergrede: „Alles wat gij wilt dat de mensen u doen, doet gij hen evenzo!” (Matth. 7 : 12). Wij weten spontaan en direct hoe wij zelf behandeld willen worden. Daar hebben wij niet veel moeite mee. Die spontane en directe en natuurlijke kennis moeten wij nu als standaard gebruiken voor onze omgang met de naaste: zo moeten wij nu hem behandelen.

Zelf aanvaarding

c. Tenslotte: in beide bovenstaande overwegingen ligt de basis van de woordkeus van de stelling die ik in de inleiding van dit artikel neerschreef.

Noch zelf-liefde, noch zelf-haat behoren tot de ware omgang van de mens met zichzelf. Wie God leert kennen in het aangezicht van Christus leert *zelf-aanvaarding*.

Door Hem leren wij ons-zelf verafschuwen en toch niet verwerpen en door Hem leren wij ons-zelf vreugdevol te genieten en toch niet in ons-zelf op te gaan.

Er is in de relatie met Christus geen ruimte voor minderwaardigheidsgevoelens, want ieder mens is in Zijn ogen kostbaar en niemand zonder een geheim.

Er is in de relatie met Christus ook geen ruimte voor meerderwaardigheidsgevoelens, want er is niets in ons of wij hebben het *ontvangen* - wij zijn van een Ander.

Schuldbesef en een verbroken geest en toch gelijk ook een diep besef van eigenwaarde gaan in deze zelf-aanvaarding hand in hand. Dat kan omdat wij er een basis voor hebben. Ook voor dat besef van eigen-waarde. Het mag er zijn.

Psychologen zeggen ons vandaag: het moet er zijn. Anders zink je in een dodelijke spiraal steeds dieper weg. Wij vallen hen bij. Maar laten wij het geen zelf-liefde noemen. Dat is te veel eer. Noem het zelf-aanvaarding. De vraag aan de psychologen is nu: hebt u er een basis voor? Kunt u de krachten die u losmaakt als u de mens stimuleert tot zelf-realisatie en zelf-actualisme in de hand houden en op zijn juiste bescheiden plaats laten staan (n.l. onder het dak van een leven in zelfovergave aan God en de naaste?) Kunt u dat zonder de bijbel en de leer van de mens als naar Gods beeld geschapen en zonder de kennis van Jezus Christus, die de ware mens is?

Hand in eigen boezem

Maar die vragen aan de psycholoog moeten ons er niet van weerhouden om ook de hand in eigen puriteinse boezem te steken en ons af te vragen of de nadruk op zelf-verloochening en het kruis - en de noodzaak ons eigen leven te haten niet soms zo uit zijn evenwicht is geraakt dat het jongeren ieder gezond besef van eigen waarde als mensen naar Gods beeld geschapen ontnomen heeft. Dat is Gods bedoeling niet geweest. Mis-

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

schien mogen wij Gods bedoeling wel zo onder woorden brengen dat Hij niets liever wil dan alle mensen brengen tot het ware besef van hun hoge waarde, als gevallen Koningskinderen, waarbij beide woorden gelijke nadruk hebben: gevallen ja, maar ook: Koningskind.

Jeugdblad Verkenning

Een blad voor heel de jeugd van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Een 'must' voor de jeugdverenigingen en een aanwinst voor persoonlijk gebruik. Dat is het blad 'Verkenning', het jeugdblad dat tien keer per jaar wordt uitgegeven door het G.L.J.C. Bijbelstudies, commentaar bij wat er in de wereld gebeurt en nieuws uit je eigen rayon kom je in ieder gewoon nummer tegen. Bovendien krijg je twee keer per jaar een bijzonder schetsen-nummer, dat extra waardevol is.

Geef je nu op als abonnee voor f20,- per jaar. Wie zich binnen veertien dagen opgeeft, krijgt als geschenk naar keuze een van de volgende brochures:

- ★ **Maleachi** - dialoog tussen God en mens, door P. C. van Wijk en D. van der Molen.
- ★ **Bevrijd om met God te leven**, over het boek Exodus, door ds W. Smouter.

Opgave per briefkaart of telefoon aan: Laura Strating, Peperstraat 24, 1502 AH Zaandam, tel. 075-351408.

VERKENNING is een uitgave van het Gereformeerd Landelijk Jeugd Comité.

Kerklied en gemeente (3)

1850—1900

Overzien we *de tweede helft van de 19e eeuw* dan kunnen we zeggen, dat de kerkzang over haar dieptepunt begin heen te raken.

Uit deze eeuw stammen de volgende engelse kerkliederen:

Van John Keble gez. 243 „Toen eenmaal God terneder kwam” en gez. 380 „Ontwaak, o mens, de dag breekt aan”.

Van John Henry Newman gez. 461 „O hoogt’ en diepte, looft nu God.”

Van Reginald Heber gez. 457 „Heilig, heilig, heilig! Heer God almachtig.”

Van Henry Francis Lyte gez. 460 „Loof de Koning, heel mijn wezen.”

We vinden onder de engelse liederen veel getijde-liederen, d.w.z. morgen-, middag- of avondliederen.

De melodieën zijn afkomstig uit psalmverzamelingen uit de 16e en 17e eeuw of uit volksliederen, of nieuw gecomponeerd. De melodieën liggen goed in 't gehoor, zijn gevoelig en hebben een eigen klankarakter. Er zijn tegen het einde van de 19e eeuw veranderingen merkbaar in kringen van onderwijs en kerk. Er begint een bijzondere belangstelling voor zingen en voor het lied te ontstaan. Zo kwam men tot het oprichten van muziek- en zangscholen.

Er verschenen wetenschappelijke bijdragen over het kerklied. Daardoor is meer inzicht verkregen in oude notatie's, in het tempo dat niet voor elk lied hetzelfde is.

We moeten daarbij letten op de tijd van ontstaan.

De herlevingsverschijnselen van het kerklied dienen we echter niet los te zien van de herleving in de liturgie waar ik in mijn vorige artikel al over schreef. Het kerklied is nl. een stukje eredienst en heeft die eredienst nodig om te kunnen functioneren.

De roep om een waardig gezangboek wordt in deze tijd meer en meer gehoord.

20e eeuw

In het begin van de 20e eeuw is er een commissie gevormd die in 1928 het werk begonnen is voor het nieuwe gezangboek, dat 10 jaar later verscheen als de Hervormde Bundel van 1938.

De inhoud kunnen we als volgt samenvatten:

- I Lieder die passen in het kerkelijk jaar
- II Algemene liederen
- III Lieder t.b.v. doop en avondmaal
- IV Lieder bij bijzondere gelegenheden.

DOOR H. R. S. VAN DER VEEN HOOGVEEN

Het gezangboek is een eerste resultaat van de herleving die zich voltrekt rondom het kerklied. Dit mag blijken uit het feit dat de bundel een weerspiegeling geeft van de Kerk van alle tijden en plaatsen. Er zijn nl. liederen uit verschillende perioden en landen in opgenomen.

Voor het Nederlandse kerklied is een bijzondere plaats ingeruimd. De bundel bevat oude liederen uit de middeleeuwen en de reformatietijd. Jammergenoeg ging de notatie van deze melodieën nog te veel uit van de praktijk van de gemeentezang, waar van ritmisch zingen niet veel te recht kwam. We hebben in deze bundel dus vaak met een „aangepaste” versie te maken.

Dit gezangboek bevat liederen uit de 19e eeuw van Bastiaans en De Pauw die redelijk goed zijn en ook al enkele melodieën uit de 20e eeuw van o.a. Adriaan Engels en Adriaan Schuurman (de nrs. 126, 133, 182, 250 en 291).

Gezien het jaartal is deze bundel een goed gezangboek geweest. Toch zijn er ook enkele negatieve punten te noemen.

Ten eerste: de psalmmelodie is wel in ere hersteld, maar de indeling in maatsoorten suggereren ten onrechte maataccenten, die in de 16e eeuw niet bestonden.

Ten tweede: de piëtistische toon overweegt nog te sterk, terwijl het aandeel van de reformatietijd nog te gering is.

Een herstel van het klassieke kerklied uit deze tijd vinden we in *het verloop van de 20e eeuw* - en wel in Duitsland in de verschijning van het Evangelische Kirchengesangbuch (E.K.G.), in 1950. Een bundel die voor een groot deel op het E.K.G. berust is het Gezagboek der Evangelische Lutherse kerk van 1955.

Psalmberijming

We moeten wat de uitgave van de nieuwe psalmberijming betreft bij de voorgeschiedenis daarvan beginnen. In 1943 benoemde de Synode van de Ned. Herv. Kerk een commissie tot onderzoek naar de wenselijkheid en mogelijkheid van een nieuwe psalmberijming”. Deze commissie kwam tot

de slotsom dat een nieuwe berijming wenselijk en mogelijk is, maar er zijn daarvoor echter dichters nodig. Nadat tot 1950 enkele commissies voorbereidend werk hadden verricht, begonnen de dichters Heeroma en Nijhoff met hun berijmingen.

Jongere dichters werden op aandrang van Nijhoff bij het werk betrokken. Het waren: Barnard, Wit, Schulte Nordholt, Den Besten, Kamphuis en Van der Molen.

De Ver. voor Chr. Nat. Schoolonderwijs wil één berijming voor Herv. en Geref. kerk. Het resultaat is het bijeenroepen van een interkerkelijke vergadering in 1953. Men besluit tot instelling van de Interkerkelijke Werkcommissie voor de Psalmberijming. Na twee jaar is men het eens over een tiental proeven. De dichters gaan niet uit van restauratie-berijming 1773. Dat is ondoenlijk, omdat deze te veel overtoollig „vulsel” bevat. Het gebeurt bij hoge uitzondering. In de commissie is een juist evenwicht gevonden tussen persoonlijke vondst en gemeenschappelijke concentratie. Kleinere kerken wezen gezamenlijke afgevaardigden aan om met de commissie mee te werken. De Chr. Geref. Kerken zonden in 1953 waarnemers.

In 1956 werden 75 proeven uitgegeven en in 1958 al 110. In datzelfde jaar werd de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming opgericht, gezien de financiële verantwoordelijkheid met rechtspersoonlijkheid. De Werkcommissie werd daaraan als subcommissie toegevoegd.

Sommige berijmingen zijn van één auteur. Andere zijn geboren uit samenwerking. Aan psalm 119 hebben b.v. vijf dichters gewerkt.

In de jaren tot 1967 werden vele ingrijpende wijzigingen aangebracht door de kritiek vanuit de kerken.

De dichters groeiden steeds meer in hun dichtkunst en kwamen uiteindelijk met een verantwoorde berijming uit de bus.

Inmiddels waren de Chr. Geref. Kerken in 1965 toetgetreden tot de stichting. De twee waarnemers uit 1953 werden als leden van de werkcommissie benoemd. Sedert oktober 1965 werden de vergaderingen ook bijgewoond door twee waarnemers van de Geref. Kerken (vrijgemaakt).

De aanvaarding van de Nieuwe Psalmberijming in 1967 vond zowel in de Geref. als in de Herv. Kerk met vrijwel algemene stemmen plaats.

Gezangen

Ook wat de gezangen betreft, heeft men in de kerken niet stilgezeten. In december 1952 werd nl. de Herv. commissie voor gezangen geïnstalleerd. De opdracht vanwege de Synode luidde, de bundel-1938 aan een nader onderzoek te onderwerpen en na te gaan of deze gehandhaafd of

vervangen diende te worden. Prof. dr. E. L. Smelik werd voorzitter.

In 1954 werd bovengenoemde opdracht op commissieverzoek verruimd wat neerkwam op een revisie van de bundel-1938, terwijl oude en nieuwe liedteksten zouden worden aangereikt. Dit ging natuurlijk niet zonder dichters en componisten.

Hetzelfde dichtgenootschap dat zich met het berijmen van de psalmen bezighield, bemoeide zich vanaf 1956 met het nieuwe gezangboek.

Bij het berijmen van psalmen was men gebonden aan tekst, melodie, maat, ritme, rijm, getrouwheid en aanspreekbaarheid. Gezangen vereisen zelfstandiger werk, men moet zelf initiatieven nemen en vondsten doen. Vorm, muziek en inhoud is belangrijk. De dichters gingen uit van stijl en waardigheid van het kerklied. Het mag niet te individualistische zijn en moet in de taal van Gods Volk staan. De dichters bleven trouw aan de traditie. Zij vervolgden het werk van David en deelden diens inzicht. Zij wilden de „oude” David in de psalmen en de „nieuwe” David in de gezangen eren.

Het zou geen gezangboek worden zonder Ambrosius, Luther en Wesley. Zij zochten ook naar nieuwe stemmen, eigentijdse verhalende liederen die snel en verrassend zijn in beeldspraak.

Zo kregen traditie en vernieuwing hun plaats in het boek.

De gemeente moet zich herkennen zowel oud als jong. Dit alles is de filosofie die achter de liedteksten schuilt.

De componisten hielden zich aanvankelijk bezig met de kwestie rondom de melodieën. Welke kunnen gehandhaafd blijven, welke moeten worden opgespoord, welke teksten hebben nieuwe melodieën nodig?

Hoe moet de muzikale notatie er uit zien? Oude melodieën van vóór 1650 werden zonder maatstrepen genoteerd. Duitse liederen werden op oorsprong getoetst.

Van sommige liederen werden de versieringen eruit gehaald, b.v. gez. 154, 411. De eenvoud van woord en toon keert terug.

Het niet-ritmisch zingen wordt doorbroken in b.v. Ein feste Burg (gez. 401). Er is nu een jeugdige, frisse en gespierde melodie ontstaan, vol elan.

'119 gezangen'

In 1959 komt er samenwerking op gang met het Deputaatschap voor de herziening en uitbreiding van de bundel „Enige Gezangen” van de Geref. Kerken. Vanaf 1953 werkten deze deputaten op eigen initiatief. Nu wilden ze komen tot gelijkkluidendheid van tekst en melodie ten aanzien van die gezangen die beide kerken gemeenschappelijk zouden bezitten.

Er was een groeiend verlangen in de Geref. Kerken het Nieuwtestamentische lied in de samenkomsten te kunnen zingen.

In 1961 konden de deputaten de bun-

del-119 gezangen aanbieden aan de Synode van Apeldoorn, die het gezangboekje aanvaardde en vrijgaf voor gebruik in de eredienst. Van veel bekende liederen vindt men in dit bundeltje een nieuwe vertaling of bewerking.

'102 gezangen'

In 1964 heeft de Herv. commissie een proefbundel ter kennisname gereed. Deze werd gepubliceerd onder de titel „102 gezangen”. Er wordt zodoende een indruk gegeven van wat in het nieuwe gezangboek komen gaat. We vinden er liederen in van alle tijden. Ze zijn nieuw in de zin van nieuwe vertaling of schepping. Opmerkelijk is dat in de 102 gezangen maar liefst 20 schriftgezingen voor komen.

In een vroeger stadium was door de commissie al contact gelegd met Remonstranten, Doopsgezinden, Ned. Protestantenbond en Evangelische Broedergemeente die belangstelling aan de dag legden voor het werk van de Herv. commissie.

Liedboek

In 1965 kon reeds een selectie van 713 liederen aan de Herv. Synode en aan de andere participerende kerken worden aangeboden.

Het had een gunstige ontvangst maar men wilde het Liedboek minder omvangrijk zien.

Hierna ontstaat een nieuw en levendig contact met het Deputaatschap inzake de ontwikkeling van het kerklied binnen de Geref. Kerken, alsook met de Evang. Luth. Kerk. Het werk werd meer interkerkelijk. Er werden vanuit deze kerken waardevolle aanvullingen gegeven. Ook was er in '68 en '69 contact met de commissie voor de liturgische muziek van de Oud-Kath. Kerk, en voor berijmde schriftgedeelten van de Chr. Geref. Kerken. Nu werd de Interkerkelijke Commissie voor de Gezangen gevormd, waarin de eerdergenoemde kerken (behalve de Oud-Kath. Kerk en de Chr. Geref. Kerken) zitting hadden.

De zaak van het Liedboek werd in enkele jaren tot een afronding gemaakt. Men kwam tot een concept van 491 liederen, waaronder er vele waren, die eerder niet tot het concept hadden behoord.

Door de deelnemende kerken werd in 1970 de goedkeuring van het eindresultaat gehecht. Tot 1973 is men bezig geweest met de naamgeving en de regeling van de uitgave van psalmen en gezangen in één boek.

(wordt vervolgd)

Een abc van het Nieuwe Testament

Mondigheid van de gemeente (2)

In de gemeenten van het N.T. ging het wel wat anders toe dan in die van heden. Natuurlijk hoeven we dat niet precies na te doen. Maar we kunnen er wel wat uit leren. Namelijk dat een zwijgende gemeente geen levende gemeente is.

In een vorig artikel wees ik er op, dat er schuld ligt bij leiders en rabbijnen en synoden, die meestal door professoren en „grote mannen” worden geregeerd. Maar de schuld van de zwijgende meerderheid moeten we ook niet wegvakken. Ze laat zich wel graag regeren. „Ze heeft het gaarne zo”, staat ergens in de Bijbel. Maar daarom is het niet goed. Verleden maand wees ik op Rom. 12, waar staat dat de gemeente een lichaam is, een geheel met veel leden. Werkzame leden. Nu wil ik wijzen op 1 Kor. Daar schrijft Paulus dat zoals het lichaam veel leden heeft, zo ook de gemeente van Christus. Door één Geest zijn we gedoopt tot één geheel. Joden, Grieken, slaven, vrijen enz. En zoals er aan het lichaam verschillende leden zijn als oor en oog, hand en voet, zo ook staat het met de gemeente. Met een levende gemeente. Het oor moet zich niet verbeelden heel het lichaam te zijn en zo ook met de andere organen. Ze moeten elkaar niet benijden, maar met elkaar samenwerken. Elkaar dienen. Iemand met veel gaven heeft een grotere taak dan wie weinig gaven heeft. Wie zeer begaafd is heeft groter verantwoording en van hem of haar zal meer gevraagd worden. Ook in de dag der dagen. Dan kan iemand, minder begaafd, wel eens meer loon ontvangen dan de rijk begaafde. Omdat hij z'n gave beter heeft gebruikt.

Zo waren er apostelen, profeten, leeraars en voorts allerlei krachten van genezing of van hulpbieding, van besturen of van tongentaal. Sommige waren voor die tijd, zoals het apostelschap. Met de dood van de laatste apostel is dat voorbij. Dat is ook wel het geval dunkt mij met het spreken in tongen. Daar had Paulus tenminste niets mee op. Hij sprak liever 5 woorden, die begrijpelijk waren, dan duizend, die voor de meesten onbegrijpelijk waren. De grootste van de gaven was de liefde, die allen moest beheersen. Lees en herlees maar 1 Kor. 13. Het hooglied der liefde. In 1 Kor. 14 bespreekt Paulus dan het spreken in tongen. Ik weet niet precies wat dat was of is. Paulus wil in elk geval niet dat het publiek gebeurt. Maar dan zegt hij verder in 1 Kor. 14:26: Ieder van de gemeentelieden heeft iets. Ook in de gemeente-samenkomst. De een heeft een psalm, die hij waarschijnlijk aan de brs. en zrs. opgeeft. De ander

DOOR H. J. JAGER KAMPEN

zegt iets leerzaams. Of hij heeft een praktische verklaring. Die zullen wel profeten genoemd zijn. „Die hun mond openen”, betekent het woord profeet. Natuurlijk kon dat tot een zekere wanorde leiden. Daar moeten ze tegen waken. Laat alles stijlvol en oordelelijk toegaan. Als hij zegt dat vrouwen moeten zwijgen in de gemeente dan geldt dat naar mijn overtuiging voor die tijd. Toen was in heel de samenleving de vrouw op de achtergrond. Zoals Sara in de tent was. En zoals in de oosterse wereld de vrouw nog een zeer ondergeschikte plaats heeft.

Op de wereld van die dagen zou het 'n zeer vreemde indruk hebben gemaakt, als vrouwen van christenen publiek zouden spreken. In de tent of in het gezin zullen ze haar mond wel niet hebben gehouden, denk ik. Als men zegt: Maar zijn dan alle voorschriften voor die tijd niet geldig voor alle tijden, dan wil ik een paar andere vragen stellen: Moeten we dan de slavernij maar niet weer invoeren? Slaven waren er toen toch ook? Moeten onze vrouwen en meisjes dan ook maar weer met een hoofddoek of een hoed naar de kerk? En moeten de vrouwen haar man ook maar weer „Heer” noemen? Dat deed Sara toch ook en dat was toch een vrome vrouw? Voorts zou ik willen wijzen op de profetessen die er waren. En de diakonessen. Laten we daarover maar eens nadenken.

Nu ben ik zeker niet van mening, dat we die eerste christenen moeten nadoen. De Pinkstergroepen met tongentaal en gebedsgenezing als een druk-op-de-knop prijs ik niet. Maar wat meer betrokkenheid van de gemeente, van de brs. en zrs., zou toch wel dienstig zijn. Dat kan natuurlijk niet in een gemeente van duizenden zielen en samenkomsten van enige honderden mensen. Dat zou een bende worden. Maar dat getuigt tegen die grote menigte. Er zou geprobeerd moeten worden (zoals in sommige kerken wel gebeurt) met kleine groepen samen te komen om preken te toetsen, onder een man of vrouw die de gave heeft om leiding te geven. Dat mag dunkt

mij best een dominee zijn, maar nodig is dat niet. Sommige kerken zitten met een grote kerk, die zich niet leent voor een gemeente-vergadering. Maar er zouden „straatbijeenkomsten” moeten zijn of wijkvergaderingen. Waar men er aan gewend kan raken vrijmoedig te spreken, om vragen te stellen of opbouwende kritiek te hebben. En met elkaar te overleggen wat de goede wil van God is. Dat hebben we afgeleerd.

In het buitenland maakte ik mee, dat een lid van de gemeente vooringing in het gebed. In een gewone samenkomst van de gemeente. Een andere keer was er een zendeling, die sprak over haar werk. Ik kan me voorstellen, dat ook eens een br. of zr. zijn of haar mening gaf over een probleem, waarmee velen of weinigen zitten. Het spreekt vanzelf dat velen dit vreemd zouden vinden. De meeste leden der gemeente willen liever maar bij het oude blijven. Maar al het oud is niet goed. Natuurlijk al het nieuwe ook niet. Er is duidelijk in de gemeenten een tegenstelling tussen oud en jong. De ouden zullen moeten luisteren naar de jongen en omgekeerd. Er is in het laatste vers van het O.T. (Mal. 4:6) sprake van een profeet „die het hart der vaders zal terugvoeren tot de kinderen en het hart der kinderen tot hun vaders”. Als de vaders zich laten beheersen door de liefde en zo ook de jongeren dan laten ze elkaar niet los. Maar leren van elkaar en samen van het Evangelie en van wat de Here Jezus bevolen heeft. In één gemeente zal het gelukken, in een andere wellicht niet. Wat hindert dat? Er is grote verscheidenheid in schepping en herschepping. Eénvormigheid is de vloek van het moderne leven, is een bekend woord van een groot man. Zou dat ook niet kunnen gelden van de gemeenten? Naar mijn mening wel. Ik acht het een goede spreuk, die luidt „Eénheid in het noodzakelijke, vrijheid in het niet-noodzakelijke en de liefde in alles”. Was dat meer betracht er zouden minder scheuringen zijn!

In verband hiermee wil ik ook nog iets zeggen over de Kerkorde. Die door de landelijke vergadering van de Ned. Geref. Kerken de naam heeft gekregen van: „Akkoord van kerkelijk samenleven”.

Professoren in het kerkrecht menen, dat een kerkorde en vooral een klassiek-geref. kerkorde in overeenstemming is met het N.T. Voornamelijk wordt dan één tekst genoemd: „Laat alles betamelijk en in goede orde geschieden”. Ik zou opmerken, dat dit gezegd wordt van een plaatselijke ge-

meente. Daaruit een kerkorde te distilleren met tientallen artikelen lijkt me een sterk stuk.

Of er dan geen orde in een kerkverband moet zijn? Zeker wel. Maar daarmee moet één ding vaststaan: de zelfstandigheid van een plaatselijke kerk. Er staat gelukkig in elk geval een goed woord in een vooropgaande verklaring: „De kerken spreken uit, dat het al of niet aanvaarden van een kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden”. Als dat maar bedacht en gehandhaafd wordt, kan een K.O. niet veel kwaad. Maar veel goed? Dat weet ik nog zo niet. Ter verdediging wordt vaak gezegd: In alle verbanden moet orde en gezag zijn. In een gezin het gezag der ouders, in een onderneming van een directeur, in de staat van de overheid. Maar vergeet men bij deze vergelijking dan niet, dat de gemeente een éniq, uniek, zeer bijzonder verband is? Waar Christus het onzichtbare Hoofd in de hemel is. En dat alleen Zijn Woord gezag heeft? En dat in de gemeente de Liefde moet heersen? En zo die ontbreekt, dat er dan geen helpen aan is. Men mag nog zo'n fraaie K.O. opstellen. Stellig moeten er wat afspraken zijn. Over emeritering bijv. en de verhouding tot de overheid. En over de Opleiding? Wat mij betreft, ik ben voor vrijheid van opleiding. Een domineesfabriek bestaat niet. Maar dit terzijde. In de K.O. bestaat gelukkig geen voorschrift in deze zaak.

Maar ik zou aan een mondige gemeente de vraag willen stellen: wie kent de K.O.? Ik durf beweren: niet één op de honderd! Naar m'n ervaring. Niet dat ik het erg vind. Maar handhaving van de K.O. gaat vrijwel buiten de gemeente om. Verder nog dit: Moet wat duidelijk is uit de Schrift, nog eens gezegd worden in een K.O.? Als men niet wil luisteren naar een voorschrift van de Here Jezus dan gehoorzaamt men zeker niet aan een voorschrift van de K.O. Moeten de diensten van predikant, ouderling en diaken omschreven worden? Moet een artikel gewijd worden aan het geregeld samenkomen van de kerkeraad en dat notulen moeten gehouden worden. Moet voorgeschreven worden, dat bij doopsbediening en viering van het Avondmaal formulieren gebruikt zullen worden? Moeten de drie formulieren ondertekend worden, terwijl behalve van de catechismus, vrijwel niemand, weet wat er in staat? Ik zou willen pleiten voor zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Als daar twist of scheuring is, dan kan geen macht ter wereld en geen zogenaamd meerdere vergadering daar verandering in brengen. En ik zou er voor willen pleiten, dat dominee's en kerkeraden de mondige gemeente meer betrokken bij beslissingen van belang. En tenslotte, dat de brs. en zrs. samen een gemeente vormend, zich de mondigheid niet laten ontnemen.

Na Jeruzalem, Judea en Samaria...

Triomf en Opdracht

De Evangelien eindigen met een toon van overwinning, van voleindigd-zijn. Christus zegt aan het kruis: het is volbracht. Nauwelijks is dat gezegd, nauwelijks ook is het Pasen geworden of er komt een Hemelvaartsdag. En dan komt de opdracht, die we de Grote Zendingsofdracht noemen: „Gaaf dan heen, maakt alle volken tot mijn discipelen, doopt hen in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes en leert hen onderhouden al wat ik u bevolen heb.”

Triomf dus, want een werk is klaar-gekomen. Ook uitdaging en opdracht, want een ander werk moet ter hand genomen worden. En die twee worden samengevoegd in Handelingen 1 vers 1, waar gesproken wordt over „wat Jezus begonnen is te doen en te leren tot de dag dat Hij werd opgenomen” en (bij implicatie) wordt ingegaan op wat Hij is dóórgestaan te doen. Alle macht in hemel en op aarde is van Hem, heeft hij zelf gezegd. Hij is bij ons tot aan de voleinding van de wereld. Handelingen 1 spreekt over Jezus' werk, na de Hemelvaart.

Een op de miljoen

Iets later lezen we over 120 mensen, inclusief de apostelen, die de vervulling van de belofte van de komst van de Heilige Geest biddend afwachten. (Handelingen 1 vers 15).

Dat is de groep mensen die - menselijkerwijs - het „moet gaan doen”, zou je zeggen. Als ik dan in andere bron lees dat historici menen dat er destijds ongeveer 120 miljoen mensen woonden in het Romeinse Rijk, dan koppel ik hier twee dingen. Ieder van degenen die de Heilige Geest ontvingen, was gemiddeld verantwoordelijk voor het bereiken van 1 miljoen tijdgenoten...

Uiteraard is dat een aparte wijze van rekenen. Ongetwijfeld heeft geen van de uitgezonden het ooit zo beleefd. Maar is die conclusie als zodanig niet juist? En constateren we: die 120 miljoen werden bereikt!

Er kwam een kerk, en een christelijk Romeins Rijk, al valt op dat „christelijk” wel wat af te dingen. Maar de eind der aarde werden niet bereikt.

Hoe staat het nu, twintig eeuwen later? Hoe is het gegaan met de opdracht aan de Kerk? Is de hele wereld inmiddels bereikt? Zit de opdracht er bijna op? Of zijn we nog lang niet klaar? Komen we ooit klaar?

Koele cijfers

In dit verhaal een aantal cijfers. Ik kwam ze onder andere tegen in een mijns inziens uitstekend missiologisch boek, *Perspectives on the World Christian Movement*, geredigeerd door Winter & Hawthorne. (uitgave William Carey Library, Pasadena, U.S.A. 1981).

DOOR P. J. VAN KAMPEN ZEIST

Om die gegevens goed in hun perspectief te plaatsen is wat extra informatie nodig, die ik zo precies en getrouw mogelijk hoop over te brengen. Let u erop, de gedachte waar het hier om gaat, de vraag ook, is: zijn we met de Grote Opdracht bijna klaar? Of nog lang niet? Zit het er binnenkort in? Of nooit?

Nog nooit zoveel

Op deze wereld wonen ruim vier miljard mensen, schat men. Dat aantal mensen neemt nog steeds toe, in een enorm tempo. We spreken van een „bevolkingsexplosie”. Voor de hele wereld geldt dat er ongeveer 80 miljoen mensen per jaar bijkomen! In China wonen, schat men, nu 220 miljoen mensen méér dan in 1950, ten tijde van de communistische machts-overname.

Die vele nieuwe mensen treffen we vooral in de Derde Wereld aan. Dat wil dus zeggen: verreweg het grootste deel van deze mensen wordt geboren in een land met een niet-christelijke bevolking. Dat betekent op z'n beurt dat - op het totale aantal aardbewoners - het aantal christenen relatief gezien afneemt.

Als we alle christenen ter wereld optellen (dus Rooms-katholiek, Oosters-orthodox en Protestant van diverse pluimage), dan zien we het volgende beeld:

In 1960 werd $\pm 34\%$ van de wereldbevolking als „christen” beschouwd. In 1974 was dat $\pm 30\%$.

Nu is dat $\pm 25\%$.

En het percentage zal zeker nog afnemen!

Want, daar komt het op neer, de groei van de christelijke kerk houdt de cijfers van de onstuimige bevolkingsexplosie niet bij. Dat ondanks de eveneens aantoonbare zendingsexplosie van de laatste 250 jaar.

„Bereikt” of niet?

Dan een volgende gedachte. Missiologen of, misschien beter gezegd, zen-

In de komende weken wil Pieter van Kampen wat mededelen over ontwikkelingen in de zending of in het denken over de zending. Het ligt in de bedoeling in de toekomst in „Opbouw” meer over zending te spreken, in een min-of-meer vaste rubriek.

dingsstrategen, spreken tegenwoordig vaak over „bereikte” en „onbereikte volkeren”. De „bereikte volkeren” zijn die volkeren waar tenminste één op de vijf mensen de Boodschap van Christus heeft kunnen horen. (Ongeacht of men die heeft aangenomen of niet.)

Van de ruim 4 miljard mensen op aarde hoort 51% tot de „onbereikte volkeren” en 49% tot de „bereikte”. Iets minder dan de helft van de wereldbevolking hoort dus tot een volk, waarin minimaal één op de vijf mensen het Woord heeft kunnen horen.

En dan nog even wat over het aantal zendingswerkers. Eén schatting noemt ± 70.000 , een andere een kleine 100.000 man. Volgens die laatste opgave zouden ongeveer 55.000 werkers Protestant zijn. En dan een koppeling van deze cijfers met de gegevens van de „bereikte of onbereikte” volkeren.

87% van hen werkt onder de bereikte volkeren. Slechts dertien procent zit bij onbereikte volkeren.

Wie weet, duizelt het u inmiddels, hoewel ik geprobeerd heb deze cijfers zo simpel en beperkt mogelijk te houden. Maar de conclusie is duidelijk: Bijna 90% van alle zendelingen werkt onder mensen waarvan één op de vijf het Woord al heeft kunnen horen. Anders gezegd, bijna 90% van de werkers zit bij 49% van de mensen, die bereikt moeten worden. En nog anders gezegd, slechts 13% van alle zendelingen moet ruim twee miljard mensen bereiken!

Dat moet een wanverhouding heten. Laten we echter niet vergeten dat daar wel redenen voor zijn. Een groot aantal mensen valt niet rechtstreeks te bereiken vanwege het beleid van hun overheid. De communistische landen, waaronder het volkrijke China, zijn officieel „gesloten” voor de christelijke boodschap.

Samengevat, er blijkt nog enorm veel te doen. De Taak is nog niet uitgevoerd. Steeds méér mensen gaan tot de onbereikten behoren!

De aparte werelddelen

Dat waren wat gegevens over de hele wereld. Nu wat zaken, die per continent op een rij worden gezet. Zo

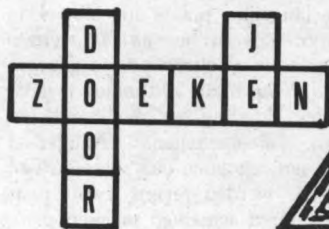
blijkt Afrika het werelddeel waar „the action is”. Sommigen menen dat rond het jaar 2000 wel eens meer dan de helft van de Afrikanen tot een christelijke kerk kan behoren.

In Azië daarentegen is de situatie heel anders. Na 350 jaar zending is er slechts een klein aantal christenen, relatief gesproken. Het percentage christenen (nogmaals, van diverse kerkelijke kleur) zit ergens tussen de drie en vijf procent. Slechts twee landen zijn in meerderheid „christelijk”, te weten Taiwan en de Filipijnen. Daarnaast wordt alleen in Zuid-Korea grootscheeps vordering waargenomen. De drie tot vijf procent lijkt weinig, maar het gaat natuurlijk desondanks om miljoenen mensen. Tegelijkertijd betekent die 95% niet-gelovigen in dit meest volkrijke continent echter een aantal mensen dat ver boven het miljard zit...

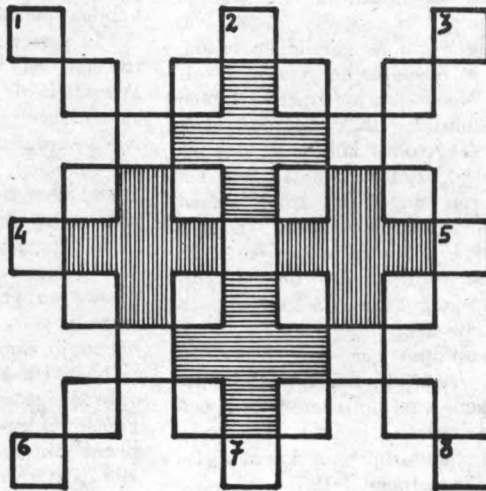
In Noord-Amerika is er nog heel wat christelijkheid/kerkelijkheid. In Zuid-Amerika wint het Protestantisme sterk veld, maar dat gaat uiteraard met name van het aantal Rooms-katholieken af; voor het meten van (zonder onderscheid) het aantal „christenen” betekent het nauwelijks verschuiving. Niettemin, de toename van 50.000 Protestanten rond 1900 tot plm. 25 tot 30 miljoen nu is gigantisch!

En wat Europa betreft, iedereen weet wel hoe het is. Toenemende onkerkelijkheid en secularisatie. Kerkelijkheid onder de 20%. Binnenkort is het christelijk geloof geen zaak meer van het Westen (wat het, strikt genomen, ook nooit geweest is!) Dan is „Christendom” een Afrikaanse zaak of een zaak van groeiende kerken in de Derde Wereld.

En de vraag is, doen we wat met deze cijfers? Zien we er tendenzen in die ons kunnen verder helpen of alarmeren ze alleen maar? Kunnen we de kwesties die worden aangesneden ook verbinden met onze roeping? Daarover de volgende keer.

Deze week weer een puzzel met een figuur.

- 1 - 8 Eén van de tien plagen in Egypte was dat er allemaal sprinkhanen kwamen die het land kaal hebben gevreten. Aan het eind van de plaag kwam er een sterke wind uit het westen en die alle sprinkhanen in de ..... voerde. Exodus 10 : 19.
- 2 - 4 Toen de Israëlieten Kanaän veroverden namen sommige mensen van de buit iets voor zichzelf, terwijl God dat verboden had. Eén van hen was ..... Jozua 7 : 1.
- 2 - 5 Als David voor Saul vlucht, sluiten meer mensen zich bij David aan. 1 Kronieken 12 : 11. Wie was de zesde man uit de stam Gad?
- 3 - 6 Toen er hongersnood in Israël kwam, trok Naomie met haar man Elimelech en haar beide zonen naar het land Moab. Waar woonden ze daarvoor? Ruth 1 : 1.
- 4 - 7 De vader van Abraham heette Terah. Hoe heette de grootvader van Abraham? Genesis 11 : 24-26.
- 5 - 7 Het geslacht van de Iezrieten is ontstaan uit een zoon van Gilead. Hoe heette die zoon? Numeri 26 : 30.

Oplossing vorig opgave.

1. In het O.T. 39, in het N.T. 27, dus totaal 66 boeken - 2. 8 dagen - 3. ongeveer 30 jaar - 4. Dode Zee - 5. diepste inzinking - 6. Moria - 7. Olijfberg (800 meter), de Tabor is 590 meter - 8. Daniël - 9. Barabbas - 10. beide namen zijn goed.

KORT GEHOUDEN

Avondmaalsviering en avondmaalsstijl

Niet zolang na de Vrijmaking moest ik het avondmaal bedienen in een kleine gemeente. Het formulier was gelezen en de diakenen namen het linnen doek van de avondmaalstafel op. Wat zag ik daar? Naast het brood een karaf met enkele glazen en verder een fles wijn met de kurk er nog stevig op.

Een ouderling kwam uit de bank, haalde zijn zakmes te voorschijn, trok een kurkentrekker eruit, draaide deze diep in de kurk en - floep - deze knalde van de fles. Onder doodse stilte liet hij de wijn in de karaf klokken en het avondmaal kon beginnen.

Ik was wel wat verbouwereerd. Ik vond het maar een stijlloos gedoe. En waarom? Wijn komt hier nu eenmaal uit een fles, ook avondmaalswijn. Maar deze handeling, voor het oog van de hele gemeente, en de volgegoten karaf met de glazen, ze vertoon-

Persschouw

DOOR
O. MOOIWEER
ENSCHEDÉ

den m.i. een gebrek aan stijl. Soms hoor ik de klacht dat de avondmaalsviering in onze kerken zo plechtig en ernstig in z'n werk gaat. Waarom niet wat vrolijker en blijder? Het is toch een feest? En op een feest moet er toch vreugde en vrolijkheid zijn? Ik las ergens dat een predikant bij het heffen van de beker met wijn tot de gemeente zei: Daar moet op gedronken worden! In een jolige sfeer moet toch de vreugde van de 'grote bevrijding' gevierd worden. Maar een dergelijke joligheid past niet bij de 'dood des Heren' die wij mogen verkondigen. Gebrek aan stijl

is dan toch iets, waarin de diepgang wordt gemist van het geloof waarbij 'ieder zijn zonden en vervloeking' overdenkt. Het zich voor God verootmoedigen, waar ons avondmaalsformulier van spreekt, is wel wat anders dan een jolige 'viering'.

We komen op allerlei terrein vandaag gebrek aan stijl tegen. Vormen en manieren tellen bij velen niet. En toch horen deze bij een leven, zoals God dat wil. Van een promotie tot een begravenis. Professoren die plechtig schrijdend in- en uitgaan ter ere van een promovendus.

Begravenis-dienaren die in kleding en gedrag de overledene de 'laatste eer' bewijzen. Zouden wij het anders willen? In een spijkerbroek iemand de 'hoogste eer' verlenen of dumpen in een graf, als 'laatste eer'?

Zeden en gewoonten zijn niet van nul en generlei waarde. We mogen als kerk niet 'uit de wereld' gaan.

Zouden wij dan bij het verkondigen van de dood van onze majesteitelijke Heer niet in kleding en gedrag Zijn majesteit vertonen?

Administratie

Administratie-adres:
Kon Wilhelminalaan 38
3956 TD Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,- per jaar of f 24,- per halfjaar.
Buitenland f 55,- per jaar of f 70,- per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

De diepe vreugde over de vergeving van al onze zonden, doet ons niet 'hossen over de kerkvloer', maar schept een eigen, christelijke stijl.

W. G. de Vries

We knipten dit stuk uit het weekblad „De Reformatie”. Men mag gerust weten, dat het ons uit het hart gegrepen is.

We tasten ook in onze kringen een verdwijning van de stijl rondom Woord- en Sakramentsdienst. Het moet volgens sommigen allemaal zo gewoontjes toegaan. Je schrikt wel eens als je ziet hoe op verschillende plaatsen ambtsdragers de konsistoriekamer binnenwandelen. Je vraagt je soms af of ze zó van het werk komen of vergeten zijn zich te verkleeden toen ze van de camping kwamen. Elke vorm van deftigheid is tegenwoordig bij velen taboe. Maar intussen dreigt men het geheel te nivelleren tot het platvloerse. Terwijl er een breed veld ligt tussen het pontifikale en het maar aanrommelen op z'n janboerefluitjes. Mèt het stijlvolle element verdwijnt er méér uit de kerk! Het is eigenlijk niet nader te omschrijven. Maar ik vrees, dat 't ligt op het nivo van de inkrimping van de eerbied voor de heilige dingen. We zijn ermee vertrouwd en eraan gewend geraakt! Het kan wel eens zijn, dat onze kleding in dat opzicht juist iets verraaft van onze innerlijke houding.

Het bovengenoemde neemt echter niet weg, dat het feestelijke element van de kerkdienst veel te weinig aksent krijgt. Het is toch een vreugdevol bedrijf de HERE en elkaar te mogen ontmoeten in de samenkomsten van de gemeente! De tegenstelling is: ernst-luim en niet: ernst-vreugde. In Psalm 2 komen wij de oproep tegen: „Dient den HERE met vreeze en verheugt u met beving”. (vs. 11). Daaraan hebben we onze handen voll!

Redaktie ontving

Jubileumbundel; bundel van gevarieerde bijdragen uitgegeven bij het 25-jarig bestaan van de Stichting voor Maatschappelijk Werk van de verenigde diaconieën der Christelijke Gereformeerde Kerken te 's-Gravenhage, per 31 oktober 1983 voortgezet als Stichting voor Maatschappelijke Hulpverlening op Gereformeerde grondslag, te 's-Gravenhage. 94 blz., adres: Postbus 65891, 2506 ED 's-Gravenhage.

Dick Houwaart, Westerbork; Het begon in 1933...; 152 blz., f 21,50; uitgegeven door Omniboek, Den Haag.

Mr. Is. Da Costa, Bijbellezingen, 2e deel (1 Kon.-Hooglied). 339 blz., f 29,75; uitgeverij Van den Berg, Zoutverkopersstraat 7, 3334 KJ Zwijndrecht, tel. 078-100911.

Luther; Platen van Gustav König, tekst van L. M. P. Scholten. Prijs f 24,90. Uitgeverij Van den Berg, Zwijndrecht.

Dr. W. G. de Vries, Het ene Woord en de vele sekten; 200 blz., f 23,90; uitgegeven door Oosterbaan & le Cointre, Goes.

Ds. C. van der Leest, Wat is gereformeerd? 64 blz., f 8,90 (na 1 febr. f 9,90); uitg. De Vuurbaak, Groningen.

Drs. O. B. Wiersma e.a., De Dordtse Leerregels, vertaald in gewoon Nederlands. 48 blz., f 11,90; uitg. De Vuurbaak, Groningen.

Ds. C. den Boer, Op verkenning in het Nieuwe Testament; 239 blz., f 27,50; uitg. Ton Bolland, Amsterdam/De Vuurbaak, Groningen.

De mogelijkheid bestaat dat op deze aankondigingen in een bredere recensie wordt teruggekomen.

Kerknieuws

Scribaatwijziging

De nieuwe scriba van de Ned. Geref. Kerk van Hoogeveen is: br. H. van Zuthem, Kometenlaan 97, 7904 CL Hoogeveen. Tel.: nog niet bekend.

Bevestiging dienaar des Woords

Op zondag 18 maart a.s. vindt D.V. de bevestiging plaats van kandidaat C. Smit tot predikant van de kerk van Culemborg door ds D. K. Smit. De aanvangstijd van deze dienst is 10.00 uur. In de middagdienst, welke om 16.00 uur begint, hoopt ds C. Smit zich aan de gemeente te verbinden. De beide diensten vinden plaats in het kerkgebouw: „Synagoge”, Jodenkerkstraat te Culemborg.

Jubileum

Op 18 maart a.s. hoopt ds K. Doornbos van Wormer zijn 50-jarig ambtsjubileum als dienaar des Woords te vieren.

Uit breder kring

Zeilen in Friesland

Navigare Necesse Est (NNE)

Komende zomer zal voor de tiende maal het inmiddels traditionele NNE-Zeilzwervkamp gehouden worden. Een kamp voor de hele Ned. Geref. jeugd van 17 jaar en ouder, die zin heeft in een sportieve en gezellige vakantie.

Overdag wordt er gezeild en bezoeken we nostalgische plaatsjes als Heeg, Woudsend, het rustieke Sloten en natuurlijk de watersportplaats Sneek. 's Avonds koken we ons eigen potje, worden er sterke verhalen verteld en zingen we kamplieden bij zacht gitaargetokkel en knapperend vuur. 's Nachts slapen we in de boten en wordt iedereen door de golven in slaap gewiegd. Kortom, een geweldige sfeer.

Het kamp duurt een week en wel van 30 juli t/m 6 juli. Zeilen hoeft je niet te kunnen, want op iedere boot is een ervaren zeiler aanwezig. Zwemmen moet je natuurlijk wel kunnen. De kamp prijs bedraagt f 195,-.

Heb je zin om mee te gaan, geef je dan (met een stel vrienden of vriendinnen) zo snel mogelijk op bij onderstaand adres, dan kunnen we de boten gaan bestellen.

Wil je meer inlichtingen, bel ons dan even.

Alvast de vriendelijke zeilersgroeten toegewenst en hopelijk tot ziens in het kamp met die alleszeggende naam: *Navigare Necesse Est*, d.w.z. Varen is noodzakelijk.

Zeilkamp N.N.E., Rudie en Hennie Stalknecht, Zegge 16, Kampen, tel. 05202-11480.

De Evangelische Vereniging „De Kruisbanier”

Deze vereniging heeft voor 1984 de volgende plannen:

1. De uitgave van 1.400.000 traktaten waarvan 26 diverse soorten. Enkele daarvan werden geschreven door Nederlandse predikanten. Heden zijn de eerste traktaten gedrukt. Wie belangstelling heeft, kan een set van deze traktaten bij ons aanvragen. Ze worden gratis verspreid in België.

2. De uitgave van het blad „Toekomst”, ter verspreiding in Vlaanderen. Indien het financieel mogelijk blijft, zal dit blad in maart of aanvang april verschijnen.

3. Opnieuw een uitgave van de grote plakaten voor straten en pleinen. Oppervlakte 4,30 x 3,60 meter. Tekst: „Jezus komt”. Hij spreekt: „Ik maak alle dingen nieuw”. De eerste editie wordt aangeplakt met ingang van 1 april. De tweede editie 1 juli 1984.

4. Uitgave van huis-aan-huis verspreidingsbladen en zo mogelijk ook traktaten in het Turks en het Arabisch, voor gastarbeiders.

Wie deze arbeid steunen wil, kan een gave overmaken op postrekening no. 202511 ten name van „De Kruisbanier”, Den Haag.

Calvinistic World Association

Uit het jaarverslag 1983 van de Calvinistic World Association citeren wij het volgende:

„Hoewel niet in die mate als in 1982 nam de hulpverlening aan onze Poolse broeders en zusters ook dit jaar

een belangrijke plaats in. Zowel in het voor- als in het najaar werden twee grote voedseltransporten georganiseerd. Voor bijna 50 ton aan levensmiddelen, kleding en medikamenten werden meegenomen. Aangezien vooral aan schoenen een schreeuwend tekort is, werden tevens 1400 paar nieuwe, leren schoenen meegenomen. Voor het eerst bleven onze broeders-transporteurs in oktober een zondag in Polen over, zodat zij kerkdiensten konden meemaken. Hierin mochten zij de gemeenten toespreken en hen troosten en bemoedigen met Gods Woord. In de avonddienst waren opvallend veel jongeren aanwezig, van wie meerderen pas tot bekering waren gekomen.

Dit oktober-transport werd vergezeld van een grote vrachtwagen-combinatie uit Engeland, verzorgd door meerdere gemeenten van enkele bijbelgetrouwe kerkgenootschappen.

Onze engelse broeders hopen, misschien in samenwerking met ons, in oktober 1984 een bemoedigings- of opwekkingscampagne te houden in Poolse reformatische kringen.

Evenals in vorige jaren werd ook in 1983 steun verleend aan vele geloofsgenoten in Hongarije, Tsjecho-Slowakije, Roemenië en door Rusland geannexeerde gebiedsdelen.

Grote vraag blijft bestaan naar bijbels en theologische lectuur, waaraan wij in de meeste gevallen konden voldoen. Als minderheden in door Rusland, Roemenië en Tsjecho-Slowakije geannexeerde gebiedsdelen verkeren onze Hongaarse broeders en zusters in zeer kommervolle omstandigheden.

Nog steeds is het onmogelijk om hen rechtstreeks voedsel en kleding per transportwagen te brengen.

Sinds kort is het echter toegestaan vanuit het Westen voedselpakketten naar Roemenië te zenden. Een actie hiervoor hopen wij binnenkort te organiseren.

Kontakten met christelijke organisaties en geloofsgenoten in Afrika vinden veelvuldiger plaats. Daarbij neemt de christelijke lektuurzending een belangrijke plaats in.

Grote zorg hebben wij over de toenemende vervlakking in onze eigen kringen. Christelijke normen vervagen; men neemt meer en meer genoegen met een aangepast christendom, dat de weg van de minste weerstand kiest. Als wij niet duidelijk de antithese op bijbels grondslag laten weerklanken, verstaan wij onze taak als christen slecht en dan weet ook onze jeugd niet meer, waar zij aan toe is! Wat de HEERE vraagt in Micha 6:8 geldt ook voor ons in 1984: „recht te doen, getrouwheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God”. Bijdragen aan de CWA kunnen worden gestort op postgirorek. 1775496 ten name van de Calvinistic World Association te Heiloo. S.v.p. bij alle giften vermelden voor welk doel zij bestemd zijn.

Ook in 1984 zullen wij ons werk alleen kunnen verrichten door de HEERE te smeken om de onmisbare leiding van zijn heilige Geest. Niet wat wij willen en wat ons goeddunkt, maar alleen in gehoorzaamheid doen, wat God van ons verlangt om zo een dienende taak in zijn Koninkrijk te mogen vervullen.”

Zoekt U een camping waar U zich als Christen thuis kunt voelen?

Evangelische Camping

„t BELOOFDE LAND”

biedt U een goedkoop feestdagen-arrangement van Pasen t/m Pinksteren.

Wij verhuren ook (toer)caravans. Vraag folder.

Bosweg 17 - 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03428-2942.

Vakanties voor jongeren

De christelijke gereformeerde jongeren organisatie (CGJO) biedt voor het zomerseizoen een aantal (heel betaalbare) vakantiemogelijkheden

— — — — voorbeelden — — — —
een week-kamp
in een kampeerboerderij
in Drenthe of op de Veluwe
voor 12 t/m 15-jarigen

★

een 14-daagse bergvakantie
voor 16-jarigen en ouder
op 1200 meter hoogte
in een eigen kamphuis
in het Oostenrijkse
LATSCHAU

Het volledige programma 'samen uit 1984' kun je aanvragen bij:

jeugdwerkcentrum
„bastion”
robijnstraat 10
7314 JC Apeldoorn
(055) 556 257

Wilt U 'n gezellige en geslaagde vakantie?

Huur dan een bungalow of bespreek een mooie plaats op de camping.

U zult er zich thuis voelen.

Nieuw in '84 Groot zwembad met kleuter en spartelbad.

Informeer eens naar de mogelijkheden voor U.

Recreatiecentrum „Ackersate”

Harremaatweg 26
3781 NJ Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Aangeboden:

PARAPHRASE en KORTE
VERKLARING der H.S.

Beide series compleet en in goede staat.

Aanvragen onder nr. 10-3 bureau
Opbouw, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist.

DRUKKERIJ

«steenbergen»

sinds 1901

VOOR UW
FAMILIEDRUKWERK

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist
Telefoon 03404-22452

DRUKKERIJ